

Opinnäytetyöt ja henkilötietojen käsittely

Opinnäytetyötä laadittaessa ja tutkimusaineistoa kerätessä on noudatettava henkilötietojen käsittelyyn liittyvää lainsäädäntöä. Erityisesti henkilötietojen käsittelyyn on kiinnitettävä huomiota, jos tutkimusaineistoon sisältyy henkilötietoja sisältävä opiskelijan tekemä tutkimus tai opiskelijalla on pääsy tietokantoihin, jotka sisältävät henkilötietoja.

Merkittävin henkilötietojen käsittelyä koskeva laki on EU:n yleinen tietosuoja-asetus (EU 2016/679). Tietosuoja-asetusta tulee myöhemmin täydentämään kansallinen tietosuoja-laki. Tällä hetkellä tietosuoja-asetuksen lisäksi henkilötietojen käsittelystä säädetään kansallisella henkilötietolalla.

Opinnäytetyön tutkimusaineistoa kerätessä **kannattaa pyrkiä siihen, että tutkimusaineisto kerätään anonyyminä**. Tällöin varmistetaan rekisteröidyn oikeudet omiin henkilötietoihinsa ja rajoitetaan samalla opiskelijaan kohdistuvia tietosuojalainsäädännöstä johtuvia velvollisuuksia.

Jos opiskelija saa opinnäytetyötä laatiessaan **pääsyn henkilötietoja sisältävään tietokantaan**, toimii opiskelija tietosuojalainsäädännön tarkoittamana **henkilötietojen käsittelijänä**. Tällöin opiskelijan on ehdottomasti noudatettava rekisterinpitäjän antamaa ohjeistusta henkilötietojen käsittelystä.

Milloin opiskelija tekee **henkilötietoja sisältävän tutkimuksen**, opiskelija toimii tietosuojalainsäädännön tarkoittamana **rekisterinpitäjänä** ja opiskelijan on toimittava seuraavasti henkilötietoja käsitellessään:

- **Suostumus**
  - Henkilötietojen kerääminen tapahtuu aina rekisteröidyn **suostumuksella** (kts. suostumusmalli). Jos henkilötietojen kerääminen tapahtuu esim. Webropol-järjestelmän kautta, rekisteröity voi antaa suostumuksensa esim. rastittamalla suostumusta ilmaisevan kohdan henkilötietojen keräämiseksi.
- **Informointivelvollisuus**
  - Henkilötietoja kerätessä on aina **laadittava tietosuojailmoitus** ja huolehdittava ilmoituksen tiedoksi saattamisesta rekisteröidyille (kts. tietosuojailmoitusmalli). Tietosuojailmoitus tulee esittää esim. yrityksissä haastattelututkimuksia tehtäessä tai liittää Webropolin kautta tehtävän kyselyn liitteeksi.
- **Käyttötarkoitussidonnaisuus**
  - Kerätyt henkilötietoja saa käyttää vain tietosuojailmoituksessa mainittuun käyttötarkoitukseen.
- **Tietojen minimointi**
  - Henkilötietoja, joita ei tosiasiallisesti tarvita opinnäytetyön laatimista varten, ei saa kerätä. Tietosuoja-asetuksen mukaan kerättyjen henkilötietojen on oltava asianmukaisia, olennaisia ja rajoitettuja verrattuna siihen, mikä on tarpeellista suhteessa niihin tarkoituksiin, joita varten henkilötietoja käsitellään.

- **Täsmällisyys**
  - Kerättyjen henkilötietojen täsmällisyydestä on huolehdittava. Epätarkat ja virheelliset henkilötiedot on poistettava tai oikaistava viipymättä.
- **Säilytyksen rajoittaminen**
  - Henkilötiedot on tuhottava sen jälkeen, kun opinnäytetyön laatimista varten kerättyjä henkilötietoja ei enää tarvita. Opiskelijan tulee noudattaa tietosuojailmoituksessa mainittuja säilytysaikoja. Mikäli kerättyä tietokantaa ei ole mahdollista tietojen käyttötarkoituksen huomioiden tuhota, tulee tiedot anonymisoida siten, että rekisteröidyt eivät ole enää tutkimusaineistosta tunnistettavissa.
- **Eheys ja luottamuksellisuus**
  - Henkilötietoja käsiteltäessä on varmistettava tietojen turvallinen käsittely ja säilytys. Myös tietosuojailmoituksessa on mainittava, kuinka kerätyt henkilötiedot on turvattu. Manuaalisessa muodossa olevat henkilötiedot on säilytettävä lukituissa tiloissa ja varmistettava, että ainoastaan henkilöillä, joiden on opinnäytetyön laatimista varten tarpeen käsitellä henkilötietoja, pääsevät näihin käsiksi. Mikäli henkilötiedot ovat sähköisessä muodossa, tulee samalla tavoin varmistua siitä, että tietoihin pääsevät käsiksi ainoastaan henkilöt, jotka tarvitsevat tietoja opinnäytetyön laadintaa varten.
- **Rekisteröidyn oikeudet**
  - Rekisteröidyllä on oikeus omiin henkilötietoihinsa. Tietosuojailmoituksessa rekisteröidylle ilmoitetaan hänen käytössään olevat oikeudet henkilötietojen käsittelyn osalta. Rekisterinpitäjän on noudatettava rekisteröidyn vaatimusta esimerkiksi rekisteröityä koskevien tietojen oikaisusta.

EU:n yleisen tietosuojasetuksen mukaisia termejä

Henkilötieto

Henkilötiedon määritelmä on varsin laaja, sillä henkilötiedolla tarkoitetaan kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön (rekisteröity) liittyviä tietoja. Tunnistettavissa olevana pidetään luonnollista henkilöä, joka voidaan *suoraan tai epäsuorasti* tunnistaa erityisesti tunnistetietojen, kuten *esimerkiksi* nimen, henkilötunnuksen, sijaintitiedon, verkkotunnistetietojen tai yhden tai useamman hänelle tunnusomaisen fyysisen, fysiologisen, geneettisen, psyykkisen, taloudellisen, kulttuurillisen tai sosiaalisen tekijän perusteella. *Henkilötiedon määritelmä ei siis ole yksiselitteinen. Mikäli rajanveto henkilötiedon määrittämisessä on vaikeaa, on aina parempi käsitellä tietoja henkilötietoina.*

Erityiset henkilötietoryhmät

Sellaisten henkilötietojen käsittely, joista ilmenee rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus tai ammattiliiton jäsenyys sekä geneettisten tai biometrinen tietojen käsittely henkilön yksiselitteistä tunnistautumista varten tai terveyttä koskevien tietojen taikka luonnollisen henkilön seksuaalista käyttäytymistä ja suuntautumista koskevien tietojen käsittely on kiellettyä, ellei henkilö ole antanut *nimenomaista suostumusta* henkilötietojensa käsittelyyn tai henkilötietojen käsittelylle on olemassa muu tietosuojasetuksen 9 artiklassa määritelty käsittelyperuste.

Geneettisillä tiedoilla tarkoitetaan tietoja, jotka koskevat luonnollisen henkilön perittyjä tai hankittuja geneettisiä ominaisuuksia, joista selviää yksilöllistä tietoa kyseisen luonnollisen henkilön fysiologiasta tai terveydentilasta ja jotka on saatu erityisesti kyseisen luonnollisen henkilön biologisesta näytteestä analysoimalla.

Biometrisillä tiedoilla tarkoitetaan kaikkia luonnollisen henkilön fyysisiin ja fysiologisiin ominaisuuksiin tai käyttäytymiseen liittyvällä teknisellä käsittelyllä saatuja henkilötietoja,

kuten kasvokuvia tai sormenjälkitietoja, joiden perusteella kyseinen luonnollinen henkilö voidaan tunnistaa tai kyseisen henkilön tunnistaminen voidaan varmistaa.

Terveystiedoilla tarkoitetaan luonnollisen henkilön fyysiseen tai psyykkiseen terveyteen liittyviä henkilötietoja, mukaan lukien tiedot terveystietojen tarjoamisesta, jotka ilmaisevat hänen terveydentilaansa.

Henkilörekisteri

Henkilörekisteri voi olla mikä tahansa jäsenelty henkilötietoja sisältävä tietojoukko, josta tiedot ovat saatavilla tietyin perustein.

Rekisterinpitäjä

Rekisterinpitäjällä tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka yksin tai yhdessä toisen kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot.

Rekisteröidyn suostumus

Mikä tahansa vapaaehtoinen, yksilöity, tietoinen ja yksiselitteinen tahdonilmaisu, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn antamalla suostumusta ilmaisevan lausunnon tai toteuttamalla selkeästi suostumusta ilmaisevan toimen. Suostumuksen on hyvä olla kirjallinen, sillä rekisterinpitäjän on tarvittaessa kyettävä näyttämään toteen, että hänellä on rekisteröidyn lupa henkilötietojen käsittelyyn.

Anonymisointi

Anonymisoinnilla tarkoitetaan henkilötietojen käsittelyä siten, että henkilöä ei enää voida tunnistaa tiedoista. Tiedot voidaan esimerkiksi muuttaa tilastolliseen muotoon siten, että yksittäistä henkilöä koskevat tiedot eivät ole enää tunnistettavassa muodossa tai kerkeä yleistä tasolle (aggregoida). Jotta tietoa voidaan pitää anonymisoiduna, tunnistamisen täytyy estyä peruuttamattomasti ja siten, että rekisterinpitäjä tai muu ulkopuolinen taho ei voi enää hallussaan olevilla tiedoilla muuttaa tietoja takaisin tunnistettaviksi. Pelkästään nimien ja muiden yksilöintitietojen poistaminen ei aina tarkoita, että henkilörekisterin tiedot muuttuisivat anonymiksi. Kerätty aineisto voi sisältää yksityiskohtaista tietoa (esim. ammatillinen asema tai harvinainen sairaus) siten, että hän on välillisesti tunnistettavissa. *Anonymisoituja tietoja ei katsota henkilötiedoiksi eikä niihin sovelleta tietosuojalainsäädäntöä.*

Lisätietoa tietosuojasta, rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän velvollisuuksista sekä rekisteröityjen oikeuksista löydät esimerkiksi tietosuojavaltuutetun toimiston sivuilta <https://tietosuoja.fi/etusivu>.

EU:n yleiseen tietosuoja-asetukseen pääset tutustumaan täältä <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>.